

Виходимо з того, що реалізація принципу наступності на основі викладених дидактичних положень дозволить зробити процес формування словотворчих умінь ефективнішим і результативнішим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архипова Е.В. Основы методики развития речи учащихся: Учеб. пособие для студ. пед вузов. – М.: Вербум – М, 2004. – 192 с.
2. Львова С.И. Функционально-семантический подход к обучению морфемике и словообразованию в школьном курсе русского языка: Автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Львова Светлана Ивановна. – М., 1993. – 355 с.
3. Методика изучения русского языка: Пособие для учителя / Под ред. Г.М. Иваницкой, Н.А. Пашковской. – К.: Рад. шк., 1986. – 288 с.
4. Рыжов В.Н. Дидактика: Учеб. пособие для студентов пед. колледжей и лицеев / В.Н. Рыжов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 318 с.

Хоменко Е.В.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УМЕНИЙ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ И ОСНОВНОЙ ШКОЛ

В статье выделены и проанализированы дидактические основы реализации преемственности при формировании словообразовательных умений учащихся начальной и основной школ.

Ключевые слова: дидактические основы, принцип преемственности, словообразовательные умения.

Khomenko E.V.

DIDACTIC PRINCIPLES OF IMPLEMENTATION OF CONTINUITY INTO THE PROCESS OF DEVELOPING OF WORD BUILDING SKILLS OF PRIMARY AND BASIC SCHOOL STUDENTS

The paper identifies and analyzes the implementation of the didactic principles of continuity into the developing of word building skills of students in primary and basic school.

Key words: didactic principles, the principle of continuity, word building skills.

УДК 37.046.14: 373.51

Шевцова Л.С.

СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено актуальній проблемі активізації пізнавальної діяльності учнів шляхом застосування ситуативних завдань на уроках української мови.

Ключові слова: ситуативне завдання, активізація пізнавальної діяльності, моделювання педагогічних ситуацій.

В українському суспільстві ставляться вимоги до формування національно свідомої, розвиненої особистості, яка володіє навичками користування мовою у різних життєвих ситуаціях, тобто вміє будувати змістовне, граматично та стилістично грамотне висловлювання відповідно до ситуації спілкування.

Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання рідної мови зумовлює застосування на уроці прийомів, що спонукають учнів до спілкування: повідомити інформацію, поділитися думками та ін. Тому завдання вчителя полягає в залученні учнів до цікавої для них діяльності [7]. У зв'язку з цим особлива роль відводиться використанню ситуативних завдань, в основі яких лежить моделювання педагогічних ситуацій.

У статті поставлено за мету розглянути суть ситуативного завдання з погляду лінгводидактики, його застосування на уроках української мови.

Сприймання й виконання ситуативних завдань потребує, як відомо, активізації процесу пізнання. Питання активізації пізнавальної діяльності розглядалось у працях психологів (Д.М.Богоявленський, Н.О.Менчинська, Г.С.Костюк, І.О.Синиця, Г.І.Щукіна та ін.), дидактів (М.І.Ганелін, М.О.Данилов, І. Я. Лернер, М.М. Скаткін та ін.). Пізнавальна діяльність вимагає створення умов, за яких реалізується пізнавальна самостійність та активність учнів. Слід сформулювати позитивне емоційне ставлення до нового матеріалу, викликати вольову напругу, щоб досягти ефективного засвоєння. Цьому сприяє використання у процесі навчання ситуативних завдань.

З погляду теорії мовленнєвої діяльності розглянуто ситуативні завдання у працях В.І.Капінос, Г.М.Іваницької, Г.Т.Шелехової та інших науковців. Ситуативність як засіб активізації для засвоєння іноземної мови проаналізовано в працях І.Л.Бім, Г.Е.Пальмера, Ю.І.Пасова та ін. В основі лежить комунікативний метод, що базується на принципах мовленнєвої спрямованості навчального процесу, індивідуалізації навчання, функціональності, ситуативності, новизни.

У сучасній дидактиці (Ю.М. Кулюткін, Г.С.Сухобська, Б.С.Гершунський та ін.) під моделюванням педагогічних ситуацій розуміють утворення ситуацій-моделей, коли реальні об'єкти замінюються символами, а стосунки між учасниками діяльності складаються не природним чином, а організовані під керівництвом педагога. Такі ситуації є штучно створеними фрагментами процесу діяльності й відображають його не всебічно й цілісно, а лише з певного боку, враховуючи стосунки між учасниками спілкування. Наразі немає чіткої класифікації педагогічних ситуацій. Їх типізують за окремими ознаками – етапами проведення, формами роботи, рівнем розвитку особистості тощо. Так, виділяють аналітичні ситуації (для вироблення вмінь аналізувати й оцінювати педагогічну ситуацію та намічати шляхи її вирішення), проектні (призначені для самостійного будування способів розв'язання поставленого завдання), ігрові (моделювання процесів реальної взаємодії, спілкування та комунікації) [5]. За іншою класифікацією, поділяють ситуації на екстремальні (вимагають прийняття невідкладних рішень) і неекстремальні (не обмежують часовими межами) [1]. Найповнішою вважаємо класифікацію В.А.Сластьоніна за поставленою метою [9]:

- 1) дати відповіді на запитання щодо певної ситуації,
- 2) вибрати із запропонованих варіантів правильний розв'язок,
- 3) самостійно сформулювати проблему (запитання) на основі запропонованої ситуації,
- 4) схарактеризувати об'єкт дослідження у наведеній для розгляду ситуації,
- 5) розв'язати сформульоване завдання на основі використання законів формальної логіки,
- 6) виконати завдання на основі знань, діагностики й прогнозування поведінки учасників ситуації,
- 7) створити ситуацію з використанням літературних джерел або фактів реальної практики,
- 8) провести класифікацію дібраних раніше запропонованих ситуацій на основі взаємодії суб'єкта й об'єкта,
- 9) зробити аналіз дій в умовах конкретної ситуації й визначити шляхи розв'язання поставленого завдання,
- 10) проаналізувати ситуацію, використовуючи поєднання творчих завдань попередніх типів.

Така класифікація потребує корекції залежно від того, на якому етапі засвоєння й якого саме навчального матеріалу вона буде використана.

Досліджуючи проблему створення та застосування завдань, дидакти відштовхуються від філософського розуміння функціонування пізнання. Діяльність можна розглядати як комплекс предметів, явищ та процесів, що знаходяться в певному співвідношенні. Цей комплекс рухливий, явища з'являються та зникають, спричинюючи появу інших явищ та процесів; а процеси, в свою чергу, зумовлюють зміни в певному порядку речей і т.д. Явище чи процес дійсності змінюють не весь комплекс, а тільки деякий його фрагмент. У самому

явищі чи процесі беруть участь певні компоненти діяльності. Ті з них, які наявні у процесі чи явищі, утворюють фрагмент, що називається *ситуацією*. Отже, вихідним положенням для виконання певного завдання є навчальна ситуація.

Слід зауважити, що кожна конкретна ситуація охоплює тільки ті об'єкти дійсності, що беруть участь у перебігу певного процесу чи явища. Ситуації можуть стати складовими частинами інших ситуацій, утворюючи об'єктивну реальність. Мета діяльності людини, спрямована на аналіз ситуації, співвіднесена з деякими об'єктами дійсності. Досягнення мети реалізується через виконання завдань, які є суб'єктивним прообразом ситуації. Як бачимо, *ситуативність завдання закладена в самій суті його виникнення*.

Поняття “ситуативне завдання” потребує конкретизації. У психолого-педагогічній літературі під завданням розуміють інтелектуальні вправи, які охоплюють пізнавальні запитання і вказують на мету діяльності, умови її виконання та вимоги до неї. Так, конкретизуючи розуміння завдань, О.М.Матюшкін зазначає, що процес розв'язання завдання – це процес перетворення деякої початкової (заданої) ситуації на деяку кінцеву (необхідну) ситуацію [4]. Таким чином, створення ситуації є основною метою виконання завдання. Отже, кожне завдання є ситуативним з погляду того, що воно задається певною ситуацією і впливає на формування кінцевої ситуації. Однак для трактування поняття “ситуативне завдання” беремо до уваги тільки вихідні положення завдання, конкретизовані певною ситуацією. Під *ситуативним завданням* розуміємо особливий вид завдань, що пропонує закріплення знань, реалізацію і формування навичок та умінь у конкретній ситуації, змодельованій за допомогою словесного опису чи інших засобів навчання, й сприяє процесу пізнання через спостереження та сприйняття.

Використання ситуативних завдань на уроках української мови покращить рівень засвоєння навчального матеріалу. Залежно від етапів оволодіння мовним матеріалом доцільно класифікувати ситуативні завдання на групи:

1) завдання репродуктивного характеру, що допомагають учням засвоїти мовні поняття, користуватися ними, знаходити їх на практиці (виконання завдань за зразком та інструкцією);

2) мовні завдання творчого характеру (добір слів, словосполучень, речень з урахуванням ситуації спілкування);

3) репродуктивні завдання, спрямовані на формування мовленнєвих умінь та навичок (відтворення готових висловлювань з урахуванням ситуації спілкування);

4) творчі завдання мовленнєвого характеру, покликані навчити учнів створювати й розв'язувати мовленнєві ситуації;

5) ситуативні завдання проблемного характеру, в основі виконання яких лежить невідповідність між наявними в учня знаннями та необхідними для виконання завдань.

Ефективному впровадженню ситуативних завдань сприяють певні умови: завдання вимагають динамічно-репродуктивного й творчого підходу з боку учнів та їх наставника; під час виконання завдань слід добре орієнтуватися в ситуації спілкування, знати мовний матеріал (проводити аналіз, синтез, групування, узагальнення тощо); проведення завдань відбувається під керівництвом учителя, інколи виконується самостійно; надмірне використання ситуативних завдань на уроці знижує продуктивність праці учнів, негативно впливає на якість знань; застосування ситуативних завдань у навчальному процесі виправдає себе за умови системного підходу до їх виконання.

Таким чином, процес розв'язання ситуативного завдання на уроках української мови ставить за мету пізнання об'єктивної дійсності, що можливе за умови активізації пізнавальної діяльності особистості. Вона охоплює психічні процеси (спостереження, сприйняття, пам'ять, мислення та ін.), уміння учнів планувати свою роботу, здатність орієнтуватися в умовах спілкування, здійснювати самоконтроль і уміло використовувати розумові операції (аналіз, синтез тощо). Виконання ситуативних завдань спрямоване на пізнання об'єктивної реальності, що є можливим за умови активізації пізнавальної діяльності особистості. Ефективність використання ситуативних завдань на уроках української мови є

безумовною. Вчителю слід упроваджувати в практику ситуативні завдання, враховуючи основні рекомендації. Аналіз ситуативних завдань на уроках української мови слід продовжити на прикладах їх використання в окремих класах, під час вивчення окремих тем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: Методология, теория, практика. – К.: Вища школа, 1986. – 200 с.
2. Иваницкая Г.М., Шелехова Г.Т. Теория речевой деятельности и ситуативные упражнения // Русский язык в школе. – 1991. – №3. – С.47-51.
3. Капинос В.И., Сергеева Н.Н., Соловейчик М.С. Развитие речи: теория и практика обучения (5-7 классы). – М.: Просвещение, 1991. – 342 с.
4. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. – М.: Педагогика, 1972. – 168 с.
5. Моделирование педагогических ситуаций (под ред. Ю.Н.Кулюткина и Г.С.Сухобской). – М., 1981. – 119 с.
6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иностранному говорению. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
7. Пентилюк М. І. Текст як основа формування риторичних умінь і навичок учнів // Українська мова і література в школі. – 2008. – №1. – С. 2-7.
8. Уман А.И. О социальной сущности учебных заданий // Новые исследования в педагогических науках. – 1989. – №2. – С.27-30.
9. Учебный материал и учебные ситуации: Психологические аспекты (под ред. Г.С.Костюка, Г.А.Балла) – К., 1986. – 143 с.

Шевцова Л.С.

СИТУАТИВНІ ЗАДАНИЯ НА УРОКАХ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена актуальной проблеме активизации познавательной деятельности учащихся путем использования ситуативных заданий на уроках украинского языка.

Ключевые слова: ситуативное задание, активизация познавательной деятельности учащихся, моделирование педагогических ситуаций.

Shevtsova L.S.

SITUATIONAL TASKS AT THE UKRAINIAN LESSONS

The article focuses on the topical problem of stimulating pupils' cognitive activity by means of situational tasks at the Ukrainian lessons.

Key words: situational task, stimulation of pupils' cognitive activity, simulating pedagogical situations.

УДК 37.032

Яремчук Н.С.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ГОВОРІННЯ УЧНІВ 5 – 6 КЛАСІВ

У статті проаналізовано лінгводидактичний аспект удосконалення навичок продукування усних висловлювань школярів з метою спілкування, враховуючи особливості ініціативних мовленнєвих дій.

Ключові слова: говоріння, закономірності, принципи, методи, прийоми й засоби.

Удосконалення навичок говоріння залежить від системної організації навчального процесу, в основі якого чітко окреслена технологія застосування методів, прийомів та засобів, що ґрунтуються на нових досягненнях лінгводидактики (О.Біляєв, Є.Голобородько,